

Inhoudsopgave Veenweide.

- Onderzoeksrapportage
- Artikel Waardenwerk

Analyse interviews Alternatieve Trajecten Jeugd (ATJ) Veenweide Soest

Project/ introductie:

Bij kinderboerderij de Veenweide van de welzijnsstichting Balans in Soest zijn tot nu toe jaarlijks maximaal 10 plekken om kinderen een heel jaar lang 2 uur per week ondersteuning te geven. Kwetsbare jeugdigen kunnen middels het Alternatieve Traject Jeugd (ATJ) op een laagdrempelige manier tot rust komen, vaardigheden opdoen en weer grip krijgen op hun dagelijks leven. Kenmerkend voor de werkwijze is het normaliserende karakter van de begeleiding.

Er lopen geen specifiek opgeleide therapeuten of hulpverleners rond. Waar het om gaat is dat jeugdigen zich helemaal welkom voelen en dat ze kunnen zijn wie ze zijn. Het gaat erom een neutrale plek te bieden waar kinderen zich niet gestigmatiseerd voelen. Een plek waar ook leeftijdsgenoten en andere kinderen komen die geen ATJ traject krijgen. Waar kinderen/jeugdigen hun vriendjes, broertjes of zusjes als het ware mee naar toe kan nemen als ze dat graag willen.

Het onderzoek bij Veenweide is uitgevoerd met als doel een breed beeld te krijgen van hoe de samenwerking tussen welzijn en (jeugd)zorg eruit ziet. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met betrokken instanties, deelnemers en medewerkers. Wat maakt dat Alternatieve Traject Jeugd werkt? Hoe ziet die samenwerking eruit? En welke kansen liggen er nog?

De gegevens zijn verzameld via zeven (online) interviews, uitgevoerd in de periode mei 2025-november 2025.

De interviews zijn gestructureerd uitgevoerd aan de hand van een topiclijst binnen het vier-venster model. Binnen dit model geven elk van de vier delen informatie vanuit een ander perspectief te weten de burger, de professional, de organisatie en visie/ beleid.

Vervolgens zijn de interviews verbatim uitgetypt en is van elk interview een samenvatting gemaakt en geanalyseerd naar de meest voorkomende thema's.

De analyse van de gehouden interviews en gesprekken met de coördinator zijn uitgewerkt volgens dit vier-venster model.

Een aantal gevonden thema's past niet binnen een van de vensters deze worden tot slot apart aangegeven. Bij elk perspectief worden ter ondersteuning een quotes beschreven.

Member check is aangeboden maar daar werd slechts op een interview na gehoor aan gegeven.

De beschreven uitdagingen/ aanbevelingen zijn door de onderzoekers geformuleerd gebaseerd op de uitkomst van de interviews. Per venster zijn quotes vanuit de interviews ter illustratie toegevoegd.

A) Burger/ bewoners/ gemeenschappen – perspectief van de jeugdigen en ouder

De vraagstelling in dit venster startte met de vraag hoe de geïnterviewde de ATJ aanpak onder woorden zou brengen. Hier werden vaak positieve factoren genoemd zoals laagdrempelig, open, dichtbij en normaliserend. Vervolgens lag de focus van de vraagstelling met name op welk kind er binnen het ATJ traject geplaatst kan worden, met welke vraag en daarnaast hoe de aanpak helpend is.

- **De locatie;** de locatie dichtbij de scholen. De kinderboerderij is een bekende plek voor basisschool kinderen mede door de aldaar gegeven Natuur en Milieu Educatie. De kinderboerderij is toegankelijk voor iedereen. De dieren, de keuken, de al bekende vrijwilligers en de aanwezigheid van andere kinderen bieden een mogelijkheid om andere,

positievere ervaringen op te doen. Ook het spiegelen van het gedrag van een kind kan positief werken.

R2. *"In t begin was het nog een beetje zoeken. Hoe doen we dat, met hoeveel deelnemers? Hoe loopt de geldstroom? Het stond bij ons toch een beetje in de kinderschoenen. Het wordt steeds professioneler en t wordt steeds bekender zeg maar, ook in de regio. Een flyer en meer PR."*

R6. *"Het is al een bekende omgeving, dus dat maakt het super laagdrempelig. Midden in de wijk"*

- **Op Veenweide worden kinderen gezien op een manier die voor formele instanties als gemeente niet mogelijk is:** signalen van zorg of behoefte aan extra ondersteuning worden door de professionals van Veenweide opgemerkt. Preventief en in het voorveld. Kinderen mogen 'uitdeuken'. Weer mentaal opbloeien.

R2. *"Soms is er nog een vervolg nodig, maar dat kan ook op een andere plek zijn. Er is altijd wel een warme overdracht."*

R7. *"Ik denk dat er ook een kracht zit in het kleinschalige, waardoor er heel veel persoonlijke aandacht is en het wel het werkt wel wat ze nu doen. Ik mag er wel zijn en ik doe dit goed."*

- **Open en toegankelijkheid – diversiteit wordt omarmd:** kinderen, ouders, vrijwilligers ongeacht hun achtergrond, taal of mogelijkheden zijn welkom. Een plek die diversiteit omarmt en waar iedereen zich gezien en gewaardeerd voelt. Ook wanneer kinderen geen ATJ volgen, kunnen ze langs komen om er te spelen. Kinderen blijven ook na het traject terug komen.

R3. *"Dit is waarom die directeur (onderzoeker: van school) zei voor sommige kinderen kun je geen beleid maken."*

- **'Mini maatschappij'**, multicultureel, diverse talen. Je kan op het terras zitten tussen de mensen, rustig in de tuin of naar de dieren kijken of ertussen bewegen.
- **Laagdrempelige voorziening:** er is geen diagnose nodig. Taal is geen voorwaarde om mee te kunnen doen. Kinderen mogen er, buiten ATJ, komen en gaan wanneer ze willen. De ATJ trajecten vallen buiten schooltijd.

R1. *"Voor hen en voor de kinderen is het vooral belangrijk dat ze geen label van hulpverlening krijgen."*

R1. *"Kinderen in een lastige situatie helpen op een zo laagdrempelig mogelijke manier."*

R2. *"Dat je hier gewoon dat kind z'n ding kan laten doen en niet bezig hoeft zijn met hele hoge doelen, da's de kracht denk ik."*

R7. *"Het is niet een vervanging van school. Het is twee uurtjes in de week en wel om positieve ervaring weer op te doen in sociale contacten."*

- **Kleinschalig**, waardoor er veel persoonlijke aandacht is. Wat de ATJ medewerkers doen werkt.

R7. *"Ja, die persoonlijke aandacht maakt wel echt dat die kinderen daar kunnen groeien. En dat heb je weer nodig om de volgende stap soms te kunnen maken....."Dus je geeft ook zoveel andere basisvaardigheden mee die gewoon belangrijk zijn in het leven."*

R9. *Een hele toegankelijke aanpak. In een omgeving waar je dus ook wel alle kanten een beetje op kan op zowel op sociaal vlak als ook op een stukje gedrag en een stukje ontdekken, maar ook met dieren. Ja en dan laagdrempeligheid. Ik denk dat dat ook wel past. Een warme plek."*

- **Talenten en interesses van kinderen worden ingezet als krachtbron** binnen hun eigen leerproces, waardoor de individuele ondersteuning goed aansluit bij de mogelijkheden van de kinderen. Zo zijn er kinderen die bijvoorbeeld les willen geven over de kinderboerderij aan andere bezoekende kinderen van basisscholen, gebarentaal willen leren, dieren verzorgen, in de moestuin werken, pannenkoeken bakken en boodschappen doen.
R3. “Ik mocht een lesmiddag voor andere scholen verzorgen.”
R7. “Het is een aanbod, net zoals heel veel aanbod binnen de sociale basisinfrastructuur.”
- **Normaliserend contact:** Het gaat om de ‘normale’ dingen doen, er is geen label nodig. Een mogelijk negatief zelfbeeld kan hierdoor bijstellen. Er wordt aangesloten bij de behoefte van een kind. De behoefte van een kind om naar vermogen mee te doen krijgt veel aandacht. De doelen gaan over succeservaringen.
R1. “Dat hulpverlening helemaal niet meer nodig is en dat naar school gaan door kan gaan.”
R2. “Kinderen die op een bepaalde manier ergens vastlopen of tegen aanlopen of vastzitten. even een middag bezighouden..... Als je wil kan je meteen op het terras zitten tussen alle mensen of je gaat de tuin in....”
R3. “Ik heb gebarentaal geleerd omdat hier toen iemand ook een soort van werkte die doof was. Ja dus toen heb ik gebarentaal geleerd.
R3. “Het hielp om weer je rust vinden hè, dingetjes te doen waar je gewoon rustig van werd, ik kon je dat op een gegeven moment ook zelf.”
R4. “Dat je even kunt bewegen. Maar ook, daar ben ik heilig van overtuigd, dieren doen iets magisch met mensen en zeker met bijzondere kinderen. “
- **Verwachtingen:** De verwachtingen van ouders zijn soms te hoog, soms juist te laag. De kinderen zelf zijn er duidelijk over.
R1. “Ouders doen ook bijna alles aan het einde van de rit om hun kind maar langer bij Veenweide te houden.”
R3. “Als jij het nou zou mogen zeggen, wat zou je dan gaan doen? Ja, en toen zei de leerling: dan zou ik bij Veenweide stage gaan lopen..... Ik dacht dat ik gewoon afleiding zocht van school ”

Uitdagingen/ aanbevelingen vanuit het burgerperspectief:

De ouders en vooral de kinderen die gebruik maken van het aanbod van de Veenweide staan centraal in de interviews. De vele voordelen die de ATJ trajecten aan de kinderen (en de ouders) bieden komen in alle interviews naar voren, denk aan de laagdrempeligheid, de nabijheid, openheid en toegankelijkheid van het aanbod, het normaliserende aspect ervan, kinderen die niet met een etiket binnen komen etc.. Het is in de toekomst kijkend – van belang al deze voordelen vast te houden en te bestendigen, terwijl tegelijkertijd kan worden nagedacht over het mogelijke doorontwikkeling, verduurzaming, uitbreiding en al dan niet verdere professionalisering van het aanbod.

Specifieke uitdagingen hierbij zijn:

- Hoe kan het aanbod in de toekomst kwaliteit blijven bieden voor de kinderen die het nodig hebben, die specifiek baat kunnen hebben bij dit laagdrempelige aanbod? Wat is daarvoor nodig? Dit vraagt ook om heldere criteria voor toelating dan wel afwijzing van kinderen die al dan niet voor de ATJ trajecten geselecteerd worden. ? Zijn de indicaties en contra-indicaties passend?
- Hoe kan de Veenweide in co-creatie met ouders en kinderen haar aanbod verder doorontwikkelen en daarmee de juiste verwachtingen creëren, daarbij regelmatig gebruik

makend van hun ervaringen en feedback. Bijvoorbeeld door ATJ trajecten ook binnen schooltijd aan te mogen bieden.

- Wat kan ATJ betekenen in het versterken van het opvoedklimaat van ouders en de pedagogische civil society? Waar liggen de grenzen van het eigen aanbod en wat kan zij met andere partners oppakken?

B) Professionals – perspectief vanuit de verschillende professionals

Er zijn verschillende professionals geïnterviewd. De vragen betroffen met name de interne en externe samenwerking, de expertise van de ATJ medewerkers en de rol van de verwijzer. Het plan van aanpak wat er voor elk traject zou moeten zijn biedt houvast, evenals de steun vanuit de coördinatie van Veenweide zelf.

- **Plan van aanpak** Voor elk geplaatst kind wordt vanuit het jeugdteam een plan van aanpak opgesteld, dit is een prettige **houvast** voor ATJ medewerkers. In dit plan staan begeleidingsdoelen en therapiedoelen beschreven. ATJ richt zich met name op de begeleidingsdoelen. Als het plan van aanpak nog ontbreekt door welke oorzaak dan ook, kan een ATJ traject toch alvast opgestart worden omdat in eerste instantie uitgegaan wordt van en aangesloten wordt bij het kind. Het plan van aanpak volgt dan later.
 - R2. *“Vanuit de gemeente krijgen we tevoren een plan van aanpak voor elke deelnemer, maar dat gebeurt niet altijd.”*
 - R2. *“Goed bereikbaar, houdt van afspraken en krijg ik altijd de Plan van aanpak van tevoren.”*
 - R2. *“Doelen als zelfstandigheid en met oefenen van uit een comfortzone komen.”*
 - R2. *“De eindverantwoordelijkheid ligt dan bij het Jeugdteam”*
 - R8. *“...anders krijg je ook praktijken van waar wij het al over hadden dat je misschien toch een keertje casuïstiek hebt die veel te zwaar is.”*
 - R6. *“En dan kan je aan ouders nog eventueel aanvullende informatie geven. En dan wordt het traject uitgelegd en dan gaat het van start.”*
- **Steun** vanuit het Jeugdteam en ook de gezamenlijke tussen- en eindevaluatie wordt als prettig ervaren. ATJ medewerkers voelen zich ook erg gesteund door de eigen organisatie.
 - R2. *“Het regelwerk zeg maar, dat heeft de coördinator. Ook overleggen in een intervisie.”*
 - R8. *“...tijdens overleggen met elkaar spreken over onze begrenzings van wat doen we wel, wat doen we niet en wat kan hier wel in onze context en wat kan hier niet in onze context? Zo modelleren wij eigenlijk ook onze product.”*
- **Expertise ATJ medewerkers** ATJ medewerkers hebben ervaring met werken met jeugdigen, zijn enthousiast en creatief. Het taalgebruik om trajecten te duiden is uiteenlopend. Ondanks dat Veenweide geen hulpverleningskennis zegt te hebben, blijkt dat er daadwerkelijk wel **veel kennis in huis** is of in huis gehaald wordt. Ook loopt er wel eens een **expert** (gedragswetenschapper) rond op Veenweide. Er is bijvoorbeeld veel kennis over hoogbegaafdheid. Volgens de gemeente is daar nog weinig aanbod voor als je het vergelijkt met het aanbod voor de LVB sector. ATJ medewerkers kunnen hiernaast alle kansen van de locatie benutten, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld een buurvrouw.
 - R7. *“het is wel mooi dat ze daarin gewoon wel kunnen kijken, wie past bij welke persoon. Kan dus daardoor ook zijn dat soms een kind wat net iets lager op de wachtlijst staat, toch eerder aan de beurt is, omdat ze toch gewoon echt wel matchen.”*
 - R3. *“ruimdenkend en openstaand en verwelkomend en oordeelvrij.”*

R3. *"Want ze zijn geen therapeut. Maar het zijn ook geen doorsnee van de straat geplukte burgers."*

- **Functie-eisen.** Welke functie eisen zijn van belang als Veenweide meer of andere trajecten op zou willen pakken. Zijn dit niet te ingewikkelde casussen? Zou dan registratie binnen SKJ nodig zijn?

- R1. *"Als je kijkt naar de effectiviteit voor de doelgroep, is vaak het relationele veel belangrijker als het functionele."*
- R2. *"T Is wel een poos geweest dat er een heleboel aanvragen binnenkwamen van kinderen die ook echt wel andere zorgvragen hadden, die hier dus ook niet pasten bijvoorbeeld. Bijvoorbeeld gehandicapte kinderen of met agressie problematiek."*
- R7. *"Ergens denk ik dat je in het voorveld moet blijven, dus misschien moeten we het ook houden zoals het is. Als ze wel meer zouden willen, is die SKJ nodig."*

- **Ruimte voor eigen inbreng en succeservaringen:** ATJ medewerkers voelen zich gesteund in het maken van eigen keuzes/plannen. Kinderen krijgen zelf ruimte om te ontdekken wat ze zelf willen doen en leren.

R2a. *"Dat het geen therapie is... maar dat we wel onze ervaring en talenten meenemen en inzetten."*

R2b. *"Dan komen ze hier gewoon even een middagje ontspannen.... Dan is t juist fijn om hele normale dingen aan te bieden. Beetje harken, beetje vegen, beetje dieren voeren, boodschapje doen, dat soort dingen."*

R2a. *"Ondertussen ben ik dan ook wel met doelen bezig en ik sluit ook heel erg aan bij wat hij/ zij leuk vindt en wat hij/ zij graag wil doen.... Daar zit geen spanning op, er zit geen voorbereiding op."*

R2b. *"Dan leer ik zo'n jongen kennen en dan weet ik waar interesse ligt en dan koppel ik daar de doelen aan. Dus ik doe t nooit andersom."*

R2a. *"Je hebt sowieso natuurlijk iets met jeugdigen, bereid zijn om achter gedrag te kunnen kijken en het leuk vinden om ze te helpen"*

- **Contact met het onderwijs** het onderwijs is tevreden over de contacten over en weer. **School** heeft een **stimuleerde** rol en zoekt de weg richting ATJ. Regelt achter de schermen afspraken met bijvoorbeeld leerplicht. Er zijn scholen die al een eigen programma hebben voor kinderen die het op school ingewikkeld vinden. Een ATJ traject is daar een mooie aanvulling op. Soms is onderwijs geen betrokkene, bijvoorbeeld als de inzet bij Veenweide via het Jeugdteam loopt en de problematiek meer met het gezin te maken hebben dan met onderwijsdoelen of als een kind na schooltijd bij Veenweide is.

- R2. *"Jeugdzorg is natuurlijk overbelast en deze kinderen hebben wel iets nodig maar zijn misschien te licht voor jeugdzorg."*

R4. *"Eigenlijk sluit Veenweide heel goed aan bij hoe wij zaken zien en vice versa. Want een kind moet zich geaccepteerd voelen. Een kind moet kunnen laten zien waar hij goed in is en die moet daar heel trots over zijn. En zijn wie die is"*

R4. *"De welwillendheid en de visie om elkaar te vinden. Daar zit geen enkel knelpunt."*

R5. *"Zij zijn natuurlijk expert in dat stuk. Hoe zij met deze leerling dit natuurlijk kunnen bewerkstelligen en dan dus weer verder in zijn kracht kunnen zetten en hem daarin laten ontwikkelen."*

R5. *"ik vond ook echt de laagdrempeligheid en de bevologenheid van de medewerkers heel fijn om mee te werken."*

- Een aantal **Jeugdteammedewerkers** heeft goed zicht op wat ATJ biedt en verwijst ook regelmatig door. Een aantal is meer gefocust op veiligheid.

R7. “We zijn toch heel erg geneigd om te kijken naar wat moeten we zelf doen of wat moeten we met MetMaya doen?”

R6. “Evaluaties worden gewoon serieus genomen. Dan kunnen ook vervolgdoelen worden afgesproken. Zij denken ook wel mee in de mogelijkheden en sluiten daarmee ook wel echt aan bij het kind en geven ook zeker hun visie.”

R6. “Als een kind bij ATJ is geplaatst ligt de verantwoordelijkheid, denk ik, net zoals bij alle andere beschikkingen die zij afgeven, bij het Jeugdteam. En is het jeugdteam wel verantwoordelijk om te kijken hoe loopt het en het proces in het oog te houden. Dus daar hebben zij de regie.”

R6. “In het begin heb ik alleen met een werkplannetje gewerkt. En laatste tijd hebben we echt gewoon een formeel plan gemaakt.”

Uitdagingen/ aanbevelingen vanuit het perspectief van professionals:

In de gesprekken over de rol, taken en competenties van de professionals die in en rond de Veenweide werken kwamen veel verschillende aspecten aan bod. We hebben hierbij onderscheid gemaakt tussen 1) de contacten op de Veenweide tussen de medewerkers onderling, mede in relatie met de kinderen en 2) de contacten tussen de professionals van de Veenweide met professionals van andere organisaties met wie zij samenwerken (denk aan medewerkers van de gemeente, het jeugdteam en het onderwijs).

Als het gaat om de uitdagingen voor professionals komen door de interviews een aantal urgenties in beeld.

- De professionaliteit binnen het werk (ATJ) zelf: welke competenties en kwalificaties maken iemand nu geschikt voor dit werk en hoe bevorder je deze al doende (zoals kennisbevordering en intervisie). Zou SKJ registratie van belang kunnen zijn of maak je het daarmee weer te zwaar?
- Dit raakt ook de normatieve professionaliteit: hoe bereid je mensen voor op complexe of onverwachte situaties, hoe bewaak en bevorder je integriteit?
- De intercollegiale professionaliteit: hoe zorg je voor goede onderlinge contacten met professionals tussen de betrokken instellingen?
- Bezetting: Hoe waarborg je de kwaliteit en bezetting?
- Hoe ontwikkel je een gezamenlijke taal aan dat waar de ATJ voor staat, wat zij wel en niet doet, haar werkwijze etc. Hoe kan taal gegeven worden ‘aan het gewone’ en normaliserende aspect van het werk.

C) Organisatie-samenwerking: processen, interne en externe afstemming

Binnen dit venster is gevraagd naar betrokkenheid van andere organisaties en naar de voortgang van het ATJ aanbod. Wat is helpend en wat is belemmerend. Outreachend werken, formeel en informeel contact, coördinatie en toeleiding werden genoemd.

- **Buiten de lijntjes** om een traject als ATJ te ontwikkelen is vooral het enthousiasme, doorzettingsvermogen, creativiteit, bevologenheid en buiten de lijntjes durven kleuren van aantal personen noodzakelijk. En ook risico's durven nemen, bijvoorbeeld tav de financiering. Er wordt in alle interviews enorme waardering uitgesproken voor de initiatiefnemers en coördinatie van ATJ.

R3. "Dat co-creëren geeft zoveel energie dan."

R4. "Het mooie van Veenweide is dat zij mee laveren met de wens van kinderen en secundair hun ouders."

R4. "Wij zijn heel tevreden met de kinderboerderij en met de mensen die er werken en hoezeer ze openstaan voor eigenlijk alles wat op hun pad komt. Heel bijzonder."

R1. "Eigenlijk ben ik nog niks vergelijkbaars tegengekomen, dus dat vind ik wel een beetje verrassend."

- **Financiering.** Hoe kan je buiten de lijntjes blijven kleuren? Wie financiert het? Zijn er andere financiers mogelijk zoals onderwijs en zorgverzekeraars.

R1. "Je hebt best wel veel partijen nodig."

R1. "Als je geen geld krijgt, dan kan je het niet doen."

R1. "Er was een apart budget voor businesscases door de gemeente vrij gemaakt om te experimenteren."

R2. "Soms is een traject verlengd, omdat inderdaad zo mooi passend was."

R5. "Natuurlijk het struikelblok dat de gemeente dan denkt, dat is fijn. School gaat zelf betalen, gaan wij het helemaal niet meer doen."

- **Outreachend** werken om de Veenweide en de werkwijze onder de aandacht te brengen blijkt effectief, trainingen aan de gemeente over wie zij zijn, wat zij doen en welke kinderen in aanmerking komen voor ATJ. Dit wordt ook positief ervaren door het jeugdteam. Deze **indirecte uren** zijn echter niet in het uurtarief meegenomen, maar moeten wel betaalbaar blijven. Het blijft zaak aandacht te hebben voor jeugdigen die baat kunnen hebben binnen Veenweide. De kennis over ATJ moet actueel gehouden worden. Dit lijkt een gedeelde verantwoordelijkheid tussen gemeente en Veenweide.

R1. "We zijn nu ook wel nu twee of drie keer binnen hun team geweest om echt uitleg te geven over wat die trajecten inhouden."

- **Er is informeel contact** en korte lijntjes tussen betrokkenen vanuit het jeugdteam, het onderwijs en de gemeente en Veenweide. Verwijzers komen ook naar Veenweide om kennis te maken of te verfrissen. Er is frequent contact met ouders.'

R4. "En dat wat een perfecte samenwerking is, weet zij. Zij voelt de kinderen waarmee het niet zo goed gaat op school heel goed aan en overlegt uitstekend met ons."

R4. "We weten allemaal dat dat helpt om eventjes bij elkaar binnen te lopen."

- **Aanwezigheid coördinator**, vrijwilligers, verschillende ATJ begeleiders, docenten, ouders op de kinderboerderij versterkt het gevoel van **gedeeld verantwoordelijkheidsgevoel** binnen Veenweide. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de manier waarop vrijwilligers bijspringen waar nodig of dat een traject door kan blijven gaan omdat begeleiders elkaar ondersteunen

en taken overnemen wanneer dat nodig is. De coördinator heeft ook een groot **vertrouwen** in de medewerkers en krijgt een groot vertrouwen van medewerkers.

- **Tijdslot.** Alle hulpvragen vallen binnen hetzelfde **bepaalde tijdslot**, plaatsing is meestal op dezelfde tijden en vaak in de middag. Verdeeld over de dag en tijdens schooltijden zou meer plaatsingen kunnen bieden. Uitbreiding van het aanbod wordt ook belemmerd door de leerplicht van kinderen.

R1. "Als de volledige schooldag voor dat kind niet haalbaar is en het van een tot drie bij Veenweide mag komen geeft dat extra mogelijkheden."

- **Kwaliteit van ATJ medewerkers. Bij vragen over de expertise van de ATJ medewerkers** zijn geen vraagtekens gezet. Eerder is genoemd dat ervaring met werken met kinderen, een positieve benadering en creativiteit van belang zijn. Daarnaast worden zij met regelmaat van aanvullende kennis voorzien. De coördinator zorgt voor een juiste match. Mocht dit later in het traject niet passend zijn dan kan van ATJ medewerker gewisseld worden. *R1. "Als we onze medewerkers meer informatie willen geven, dan hebben we professionals nodig in de zin van iemand die iets meer kan vertellen"*

R2. "Wij doen een traject met die jeugdigen, maar verder zijn we officieel gezien niet voor het gezin daar."

R2. "Er wordt gekeken naar een juiste match" (Onderzoeker: tussen kinderen en ATJ medewerker)

- **Kaders, selectie- en toeleidingsproces.** Er lijkt behoefte aan **heldere kaders** (werkprocessen en rollen zoals wie is aanwezig bij de intake) en **nadere werkafspraken** onder andere met het jeugdteam bijvoorbeeld bij **personeelswisselingen**. Deze kunnen zorgen voor **vertraging in afstemming en continuïteit**. Niet alle jeugdteam-medewerkers lijken evenveel kennis te hebben over wat ATJ is en wat zij doen. Met name degenen die zich richten op **zwaardere jeugdzorg**.

Wie neemt initiatief, wie bewaakt de kaders? Hier valt nog veel te halen. Wie bepaalt welke casus geschikt is voor Veenweide? Is het proces van wachtlijsten/plekken die vrij zijn duidelijk voor het Jeugdteam? Wat is de relatie met en de rol van Metmaya hierin?

R2. "Het zou fijn zijn als de wachtlijst steeds korter wordt. Maar het moet ook niet te groot worden. Dan ga je elkaar ook in de weg lopen."

R4. "Het jeugdteam wordt natuurlijk betrokken door ouders en niet door school."

R6. "Niks is in beton gegoten als er een duidelijke reden is, waarbij ouders en kinderen zeggen van: ja. het is belangrijk dat er iemand van school bij is. Een ib'er (onderzoeker: intern begeleider) of een leerkracht. Of wie dan ook. Een andere vertrouwenspersoon, dan is het helemaal prima natuurlijk, hè? ... Dan kun je, vind ik wel fijn, aanvullende vragen stellen."

R6. "Als het niet passend is, dan stel je het niet eens voor. En daarnaast hebben zij zelf er ook nog iets over te zeggen."

R6. "Nee hoor, MetMaya zit er niet tussen, want MetMaya is een specialist hulpverlening."

R6. "Als overbruggingszorg. overbruggingszorg een beetje vervelend woord, want ik vind als je bij de veenweide aanmeldt, moet het ook wel echt passend zijn."

R6. "dat er dat er goed zicht is op open plekken en dat er goed zicht is op dat kinderen en jongeren aangemeld kunnen worden."

R6. "Dat het voor gemeenten en beleidsmakers wel belangrijk is dat er een plan van aanpak is en dat er evaluaties zijn. En dat het ook wel soms voorkomt dat het slechter gaat met een kind en dat de andere hulp nodig is."

R7. *“Het jeugdteam die moet beoordelen welk kind nu voor het eerst aan de beurt is? Nee, Veenweide is gewoon een partij die het een en ander aanbiedt, net zoals de andere partijen. Daar melden wij voor aan en dan is het aan hen als organisatie om daar te kijken hoe doen we dat met de wachtlijst. Wie is nu het eerst aan de beurt?”*

R7. *“En tegelijkertijd denk ik ja, het is ook gewoon voorveld en dat werkt juist omdat het allemaal lekker ja, soort rommelig is. En, dat werkt soms juist ook goed, dus moeten we het allemaal weer in zo'n keurslijf gieten zoals de rest ook allemaal is qua jeugdhulp?”*

- **Elkaars grenzen en drijfveren leren kennen en in gesprek blijven**, ook als de toeleiding van kinderen hapert of als er communicatieproblemen zijn. Dit gebeurt ook nu al. De beschikbaarheid van het aantal beschikbare plaatsen binnen Veenweide is soms niet duidelijk voor de gemeente. Het kan zijn dat er het ene moment geen plaats is en het volgende moment weer wel.

R6. *“Dus er wordt bij ons (onderzoeker: gemeente) vanuit kwaliteit gemonitord hoeveel plekken er beschikbaar zijn en dat wordt gedeeld in het team.”*

R6. *“Hé, misschien is hier een traject bij de Veenweide een optie: eigenlijk zou het bij het Jeugdteam al onderschept moeten worden. Kijk door drukte en wisselingen en vakantie zal daar echt wel eens wat tussendoor glippen.”*

- **Kwaliteit**. Bereikbaarheid op **gezamenlijk kwaliteit bewaking** met jeugdteam en Stichting Balans.

R5. *“gaat niet zozeer over de kwaliteit van de samenwerking, maar meer over de middelen.”*

R6. *“Ze (onderzoeker: medewerkers Veenweide) zijn ook heel reëel als het niet loopt.”*

- **Verschillende belangen en werkwijzen binnen de samenwerkingen**, waarbij de een graag buiten de lijntjes kleurt en de ander zich strik aan de regels wil/ moet houden. Denk aan **leerplicht en onderwijsdoelen maar ook aan de verantwoordelijkheid van scholen mbt de bij hen ingeschreven kinderen**.

R4. *“Dan stel je de scholen die dit soort kinderen hebben voor een enorm probleem omdat de school zich dan moet gaan buigen over zorg waar ze of geen verstand van hebben of die ze niet in huis hebben om wat voor reden dan ook. Een of andere randvoorwaarden ontbreekt.”*

R5. *“Maar via het jeugdteam liepen we vast, want er was geen plek meer. Het zat niet in dat Veenweide geen plek had, maar de gemeente geeft niet meer geld uit. Gelukkig is de gemeente zo meebuigend geweest en heeft gezegd van, nou ja, als zij dat betalen dan mag dat voor deze keer wel.”*

R5. *“We (onderzoeker: het jeugdteam) hadden niet iemand die de hele middag met hem mee kon lopen.”*

Uitdagingen/ aanbevelingen vanuit het perspectief van de organisaties:

- **Zichtbaarheid**. Hoe ATJ in het zicht van alle verwijzers houden.
- **Belangen**. Kennis van de belangen van elke betrokken organisatie, Veenweide, gemeente, onderwijs en van ouders en kinderen is aan te bevelen zodat een ieder weet waar de grenzen liggen. Daarnaast ook duidelijkheid scheppen omtrent de rol van MetMaya.
- **Kaders, selectie- en toeleiding**. Op dit gebied valt winst te behalen als het Jeugdteam en Veenweide dit met elkaar bespreken en vastleggen. Ook het vastleggen van wie daarin welke verantwoordelijkheid heeft.
- **Continuïteit binnen Stichting Balans** en aansluiting bij andere diensten van de Stichting.

Er zijn mogelijkheden om na een ATJ verder door te stromen binnen stichting Balans, aangezien de stichting meer biedt dan alleen deze vorm van ondersteuning.

- **Financiën.** Hoe kunnen de ATJ trajecten gefinancierd blijven worden? Andere bronnen zoeken zoals onderwijs en ziektekostenverzekeraar?
- **Vertrouwen** bij de gemeenten creëren over of Veenweide goed kan beoordelen wat bij hen past.

D) Visie, beleid, bestuur: visie betrokken partners

Binnen dit vierde venster is gevraagd naar de visie van diverse betrokkenen (onderwijs, jeugdteam), naar hoe ATJ te borgen zou kunnen zijn en welke bevorderende factoren of knelpunten er zouden zijn. Met name monitoren en de registratie van outcome, in beeld blijven en welke verbinding met maatschappelijke politieke context van belang zijn werden besproken.

- **Borging.** In een aantal interviews werd aangegeven dat ATJ en een vervolg traject ook binnen de welzijnsorganisatie Balans te borgen zou zijn.
 - **Monitoren.** Er wordt **geen casuïstiek of registratie bijgehouden** en dus kunnen er geen **successen** gedeeld worden. Dit heeft volgens sommige geïnterviewden met de AVG te maken. Wel heeft een van de ouders een uitgebreid evaluatie verslag geschreven voor de gemeente.
In de interviews kwamen wel successen naar voren (zie hieronder) wat gelijk betekent dat dit een belangrijk aandachtspunt is.
- R1. *“Ik denk dat het voor ons ook wel heel belangrijk is dat we echt gaan aantonen dat het voor heel veel kinderen heel veel goeds oplevert”*
- R3. *“Als je met eigenlijk relatief weinig middelen een kind overeind kan houden zodat ze weer een zij is, (onderzoeker: dat het kind weer het gevoel krijgt er te mogen zijn.) ze draait volledig mee en ze doet nu gewoon lekker. Ze zit gewoon goed op het spoor om haar diploma te halen.”*
- R4. *“Bij dit knulletje wisten wij maar hij kan niet in de middag in een groep van dertig kinderen werken. Dus ging hij s ‘middags naar de kinderboerderij en werd daar opgevangen.”*
- R4. *“je zou ergens zeg maar de positieve resultaten moeten kunnen aangeven. Als je op een geanonimiseerde manier zou kunnen zeggen wat het voor kinderen betekent ja, de mensen die dit herkennen, die zullen erdoor geraakt zijn.”*
- R5. *“Ik denk dat zij nou ja, heel belangrijk werk doen dat ze kinderen, zeg maar op een bepaald punt goed kunnen ondersteunen en waar zij ook echt werken aan doelen waar wij normaliter op school bijvoorbeeld aan werken. Maar waar een kind eigenlijk hier dan niet aan toekomt omdat het gewoon op dat moment teveel belast is.”*
- R5. *“Het is echt wel een mogelijkheid waardoor je ook schooluitval voorkomt.”*
- R5. *“Dat stukje samenwerken met de begeleider en natuurlijk met de dieren. die het kind ook vaak nog spiegelen. Dus dat is wel mooi.”*
- R5. *“Omdat je gewoon echt zijn zelfvertrouwen dan weer ziet groeien waar hij hier eigenlijk alleen maar tegen zijn grenzen aan liep: Ik kan het niet, ik snap het weer niet, het lukt niet....”*
- R6. *“voorkomen is doorstroom of uitval van school, want daar zit het ook vaak hè dus.”*
- R6. *“Maar ook zelfstandigheid training kun je daar wel goed doen, omdat je in de buurt woont. Alleen er naartoe kan gaan en alleen terug.”*
- R6. *“Ik heb het ook zelfs gehad dat Veenweide voldoende was.”*
- R6. *“Goh je zei dat je graag met mij daar wil lopen, maar ik zie dat je nu al heel makkelijk met Truus mee loopt. Wat goed van jou.”*

- **Eenduidige visie** de visie van verwijzende instanties is eenduidig. Het belang van een laagdrempelig aanbod gericht op de normale ontwikkelingsaspecten van kinderen. Tegelijkertijd is de gemeente van mening dat het aanvullend moet blijven en niet een vervanging van, wat doe je de rest van de tijd? Als ATJ niet past, kun je dan niet verder kijken of het ergens past binnen Stichting Balans en hoe is dit traject dan te verstevigen?

R1. "Bijvoorbeeld samenwerken met het Team Jonge Jeugd."

R4. "Dit zijn van die dingen bij een gemeentelijke begroting, je staat al gauw onderaan."

R4. "Gewoon jammer dat dat men, nou doe ik dat even heel erg generaliseren, maar men niet begrijpt wat voor goeds dit kan doen voor kinderen die thuiszitters zijn of kinderen die vastgelopen zijn, of kinderen die in een moeilijke thuissituatie zitten."

R4. "De gemeente zou zich moeten verdiepen in hoe belangrijk dit kan zijn voor kinderen die vastlopen."

R.7 "....Die afdeling kan misschien wel een goede match zijn en dat missen we nu nog wel een beetje binnen Balans."

- **In Beeld.** Stichting Balans is **goed in beeld**. Maar ga eerst **verstevigen** wat er is en dan uitbreiden in plaats van met steeds weer nieuwe ideeën komen.

R1. "We moeten wel met zijn allen blijven kijken naar waar we (onderzoeker: als Veenweide) de kwaliteit kunnen verbeteren."

R4. "De huisarts mag nog steeds formeel een verwijzing schrijven voor MetMaya. Dat wil de gemeente niet, maar mag formeel nog steeds."

R5. "We moeten vooral gemeente en onderwijs heel erg gescheiden houden en de potjes niet laten mengen?"

R5. "Dat er een betere samenwerking komt en dat we met elkaar gaan kijken over grenzen, en niet alleen maar kijken naar mijn potje is leeg of mijn potje is vol. Het hoort bij jouw potje, dus dan ga ik het niet betalen... want dat was gewoon echt waar we in zaten."

R5. "onze visie is dus Helemaal Jij."

R6. "Beleid jeugd, daar zijn we wel een inhaalslag aan het maken om dichterbij elkaar te werken. Want eerder zat de afdeling kwaliteiten tussen."

R7. ".....hebben wij nog steeds te maken met en lokale politiek en lokale partijen. Dus die mensen die nu voor Soest werken, blijven ook voor Soest werken. Dus de collega's zullen wel echt dit voorveld heel erg blijven kennen."

- **Maatschappelijke en politieke context** in het kader van een laagdrempelig aanbod, het versterken van de pedagogische basis en normaliseren (dus weg blijven van labelen) biedt ATJ een mooie mogelijkheid. Ondersteunend aan, als aanvulling op of zelfs afzien van een traject vanuit het Jeugdteam. Wellicht zijn er op Veenweide mogelijkheden om andere organisaties een podium te bieden die iets kunnen bieden op de plek van de kinderboerderij wat de kinderboerderij nu niet heeft.

R1. "is het niet iets waar ook zorgverzekeraars goede bijdrage aan zouden kunnen leveren?"

R1. "Dat soort thema's (onderzoeker: nieuwe visie sociaal domein Soest) past goed hoor in dit project, want dat gaat ook over mee kunnen doen aansluiting kunnen hebben over gezondheid."

R1. "De driehoek Veenweide-school-jeugd, daar ook niet al te veel anderen bij halen, want dat leidt alleen maar tot verwarring."

R2. "de wachtlijst is langer."

R4. "Wij hebben hier natuurlijk, net als in grote delen van Nederland, een schrikbarend tekort aan adequate zorg. Kinderen staan hier een jaar of langer op de wachtlijst."

R7. *“Het zal niet snel zijn dat je hier een zaak hebt waarin het kind alleen maar naar Veenweide gaat en verder niks nodig is in het gezin. Er speelt altijd wel meer omheen.”*

R5. *“Echt schrijnende gevallen in de school die gewoon 1,5 jaar op bepaalde trajecten wachten die Met Maya (onderzoekers: een soort poortwachter die dan door mag zetten naar behandelaars) dan weer niet meer inkoopt en niet meer doorzetten.”*

Uitdagingen/ aanbevelingen vanuit het perspectief van bestuurders:

- Voor de directie/bestuurder van de Veenweide is de uitdaging om de Veenweide en de ATJ trajecten te borgen en zeker te stellen in de toekomst groot; het zou mooi zijn als de handen op elkaar komen zodat meer kinderen deze ondersteuning aangeboden kan. Uitbreiden is alleen geen doel op zichzelf. Het moet laagdrempelig blijven, haalbaar en betaalbaar zijn en mag niet te koste gaan van de kwaliteit van ondersteuning.

Andere aandachtspunten voor de bestuurders zijn:

- De financiële borging (hier lees ik niets over?)
- Versteven/stabiliseren van het aanbod
- Visieontwikkeling: Er blijkt een eenduidige visie te zijn tussen onderwijs, het Jeugdteam en Veenweide. Een eenduidig gedragen visie bij ketenpartners binnen de gemeente Soest zou zeker helpend zijn.
- Positionering van het aanbod in het ‘voorveld’: Gemeente: als je meer wil oppakken (zwaardere casussen) blijft het dan wel laagdrempelig en in het voorveld?
- Onderbouwen van de werkzaamheid door te monitoren. Wat levert ATJ op, kwalitatief, verzamelen, laten zien wat ATJ doet. Hoe kan je aantonen dat het traject kostenbesparend is? Zijn er onbedoelde successen?

Conclusie, samenvatten belangrijkste inzichten

Voorop staat ‘het belang van het kind’ en alle vragen en kwesties die in de samenwerking erom heen rijzen aan de andere kant. Het kind en zijn/haar behoeften moet centraal blijven staan.

Vanuit Veenweide de behoefte om te blijven werken zoals ze doen en liefst – iets- groter te worden en de behoeftes vanuit de andere betrokken partijen die (deels) ook systeemverantwoordelijkheid dragen en die natuurlijk ook risico’s zien.

Veenweide is een typisch welzijnsinitiatief waarbij een kinderboerderij behoort en laat zien wat welzijnswerk op deze manier ook kan doen.

Terugkerende (kern)woorden

Woorden die meerdere keren zijn genoemd in de interviews:

- Rust, laagdrempelig, welkom voelen, acceptatie, er gewoon zijn
- Uitproberen, groeien, succeservaringen, vrijheid
- Zelfbeeld, zelfvertrouwen, hoogbegaafdheid, schooluitval
- Geld, plek, grenzen, MetMaya, korte lijnen, wachtlijst, meetbaarheid

Normatieve Professionalisering en de natuurkracht van sociaal werk

Op de bres voor waardevolle praktijken vanuit de gedachte van Rechtvaardige Preventie

Carla Kolner en Simone van Dongen, m.m.v. Inge Egberts, Betty Bakker

Op de kinderboerderij Veenweide van welzijnsstichting Balans in Soest lopen talloze varkens, geiten in alle kleuren en maten en wollige schapen met een hoog aaibaarheidsgehalte. Op het eerste oog scharrelen kinderen er net zo vrolijk rond als de beestenbende (maar vergis je niet....).

Medewerker Simone van Dongen ondertitelt het gedrag van de varkens voor de kinderen in mensentaal: 'Kijk, het varken gooit nu expres de waterbak om omdat hij lekker modder wil maken om in te liggen'. Of... 'dit geluid van een varken betekent iets anders dan dat hoge gillen wat hij net deed: dan is hij geïrriteerd dat het andere varken voordringt bij het eten...en bij het geluid dat hij nu maakt begroet hij ons want hij kent ons'.

De kinderen die voor de *Alternatieve Trajecten Jeugd* (ATJ) op de boerderij komen hebben allemaal wat extra aandacht nodig. De uitdagingen waarmee deze kinderen te maken hebben, lopen sterk uiteen (zie tekstkader 1). Niet altijd is er sprake van een 'ontwikkelingsstoornis' of ernstig probleem. Toch knelt er iets. Sommige kinderen hebben aanpassingsproblemen thuis of op school, anderen lopen met *trage vragen* rond en weten het gewoon even niet. Wat voor alle kinderen geldt is dat zij aangemeld zijn bij het jeugdteam. Regelmatig kunnen zij

geholpen worden in het welszijnsdomein en is opschaling naar gespecialiseerde jeugdzorg niet nodig door deze aanpak. Want bij jeugdzorg is een wachtlijst ontstaan. Soms bedraagt deze wachtlijst wel 6 tot 10 maanden. Voor ouders en kinderen is deze wachttijd ronduit vervelend en soms zelfs risicovol omdat problemen ook kunnen escaleren. De Veenweide biedt met de Alternatieve Trajecten Jeugd op laagdrempelige wijze een preventieve 'tussenvoorziening' om deze kinderen op te vangen en te begeleiden. De werkwijze is jeugdigen in een leerrijke context te begeleiden met activiteiten die hun zelfredzaamheid en zelfvertrouwen vergroten en sociale vaardigheden aanvullen. De alternatieve jeugdtrajecten kunnen kinderen voorbereiden op een zorgtraject bij jeugdzorg maar soms – zo blijkt uit reacties van collega's jeugdteam en ouders – is jeugdzorg zelfs niet meer nodig of kunnen de behandeltrajecten worden verkort.

Tekstkader 1: een greep uit de zaken waar kinderen mee worstelen als ze aangemeld worden bij de Veenweide.

- Abel van 9 jaar is al een tijd meer en meer aan het uitvallen van school. Niemand weet waarom.
- Shelby's (13 jaar) ouders werken allebei. Ze heeft de gewoonte ontwikkeld om zeer veel uren

per dag en nacht te gamen. Er is steeds minder contact tussen haar en haar ouders.

- Khaled, 7 jaar, durft niet te spreken. Alleen te- gen zijn ouders spreekt hij wel. Op school heeft nog niemand hem horen spreken.
- Timo heeft een heel negatief beeld van zichzelf. Hij is steeds vaker betrokken bij ruzies met iedereen. Timo's moeder heeft een licht verstandelijke be- perking en zijn vader is niet betrokken bij zijn op- voeding. Timo is doordeweeks bij zijn opa en oma.
- Idriss geeft aan dat hij anderen niet goed begrijpt. Anderen geven aan dat Idriss geen rekening met hen houdt en willen niet met hem spelen. Idriss voelt dat aan en is bang nooit vrienden te krijgen.
- Jikke geeft aan niemand te hebben om mee te praten over een ingewikkelde situatie thuis.
- Isa's zusje heeft een beperking en Isa komt mede daardoor veel aandacht tekort. Ze is zich gaan over-aanpassen.
- Jonah heeft maar 1 ouder en deze ouder weet niet goed hoe hij met hem om moet gaan. Daar krijgen Jona en zijn moeder hulp bij van een rouwtherapeut. Jonah heeft veel behoefte aan praten maar durft omdat hij bang is dat zijn moeder dan teveel belast.
- Amber staat op de wachtlijst voor hulp bij haar ADHD. Ondertussen loopt het thuis vaak uit de hand in de sfeer omdat ze zich niet begrepen voelt en haar energie niet kwijt kan.
- Nori is hoogbegaafd en vindt geen aan sluiting bij leeftijdsgenoten. Nori raakt eenzaam op school en in het gezin. Klachten van buikpijn en niet meer naar school willen nemen toe.
- Rogier blijft uren dralen bij school nadat iedereen al naar huis is. Zijn ouders zijn aan het scheiden en Rogier geeft aan niet naar huis te willen.
- Op school wordt Willem veel gepest en zegt men dat hij niet weerbaar genoeg is. Dit is zodanig opgelopen dat zijn ouders hem van school hebben gehaald. Willem is in april aangemeld bij een an- dere school waar hij pas na de zomervakantie kan starten. Willem zit nu alleen maar thuis te gamen.

Kinderen uit bovenstaande casussen (namen, leeftijden en situaties gefingeerd) volgen een ATJ traject en komen zo in aanraking met de rijke natuurlijke omgeving, ze helpen met de beesten eten geven en verzorgen. Ze mogen

net als de varkens in de modder wroeten. Het werk leidt af van de zorgen die ze hebben, maar dat niet alleen. Elk kind heeft een begeleider op de kinderboerderij; een volwas- sen medewerker die het kind maandenlang 2 uur per week *vergezelt* en een band opbouwt tijdens het doen van leuke klusjes en activitei- ten die bij het kind passen.

‘Voor deze kinderen kan het traject op de kin- derboerderij verschil maken’, zo stelt ir Simo- ne, die tevens initiatiefnemer is van de ATJ. ‘Als begeleiders gaan we intensief de relatie aan met de jeugdige om hem/haar te leren kennen in zijn eigenheid om zo samen te zoeken naar eigen interesses en kracht. Om iemand succes- ervaringen op te laten doen, zich in zijn eigen waarde te voelen en regie te ervaren. Dit doen we op maat; passend vanaf de plek waar de jeugdige staat. Niet uitgaand van een toestand waar de jeugdige heen zou moeten. Durf je niet te spreken, dan spreek je niet’.

Cruciaal is volgens Simone dat de begeleiders van de Veenweide aanhoudend nieuwsgierig zijn en blijven in wat in de kinderen leeft, waar ze bang voor zijn of juist energie van krijgen. Soms betekent dit dat ze samen maandenlang bepaalde bijna rituele handelingen uitvoeren, zoals het voeren van de varkens of vuurtje stoken, pannenkoeken bakken of tekenen. In deze handelingen worden soms grenzen ver- legd maar hoe dan ook een relatie en het no- dige vertrouwen opgebouwd. Dit is ook the- oretisch te duiden. Volgens de Duitse filosoof Rosa bijvoorbeeld legt het hebben van sterke sociale relaties voor mensen de basis voor hun ‘mogen zijn in de wereld’ (‘being in the world’), wat resonantie kan bevorderen en vervreem- ding kan tegengaan (Rosa, 2023).² Dit alles is volgens Rosa van belang voor de identiteits- ontwikkeling. Ook de verbinding met de pre- sentietheorie van Adries Baart (2001, 2025) is volgens Simone goed te maken, omdat present zijn, er voor de kinderen zijn als het nodig is en het relationele handelen daarom heen cruciaal zijn voor het opbouwen van de ‘vertrouwens- relatie’ en dat is waar het traject op bouwt.

Veelbelovend maar nog niet bewezen effectief: so what?

De gemeente verwijst steeds meer kinderen en jongeren door naar Veenweide. Vanuit Balans die op de boerderij de ATJ trajecten coördineert, is er dan ook veelvuldig overleg met hun partners: naast het jeugdteam gemeente Soest, beleidsambtenaar jeugd gemeente Soest ook met het onderwijs (zie tekstkader 2). Simone: 'Er wordt veel met elkaar gesproken, partners komen langs op de boerderij om met elkaar te sparren. Het is fijn dat ze zien en begrijpen hoe we hier werken'. Het mooiste is dat het resultaat veelbelovend is, al is het nog niet wetenschappelijk bewezen. De vraag is ook of dat de weg is die gelopen moet worden en tegen welke prijs? Het is 'werk dat deugt en deugd doet', in de woorden van Harry Kunneman (Kunneman, 2013).

Tekstkader 2: Doel, werkwijze, capaciteit en de wijze van aanmelding

Bij kinderboerderij de Veenweide van de welzijnsstichting Balans in Soest zijn tot nu toe jaarlijks maximaal 10 plekken om kinderen een heel jaar lang 2 uur per week ondersteuning te geven. Kenmerkend voor de werkwijze is het normaliserende karakter van de begeleiding. Er lopen geen specifiek opgeleide therapeuten of hulpverleners rond. Waar het om gaat is dat jeugdigen zich helemaal welkom voelen en dat ze kunnen zijn wie ze zijn. Het gaat erom een neutrale plek te bieden waar kinderen zich niet gestigmatiseerd voelen. Een plek waar

ook leeftijdsgenoten en andere kinderen komen die geen ATJ traject krijgen. Waar kinderen/jeugdigen hun vriendjes, broertjes of zusjes als het ware mee naar toe kan nemen als ze dat graag willen. Het bij elkaar brengen van vraag en aanbod verloopt in een 'samenspel' waar de gemeente, de school, het jeugdteam (jeugd)zorg en ouders bij betrokken zijn. Scholen spelen een belangrijke rol in het signaleren dat er problemen zijn die aandacht nodig hebben (Van Pelt e.a., 2025). Ook huisartsen worden dikwijls betrokken en zijn bekend met het aanbod. Professionals van het jeugdteam melden kinderen aan en vervullen de rol van gezinscoach of regiehouder van het begeleiding/zorgaanbod voor het kind of het gezin.

Simone: 'Wanneer duidelijk is dat een kind laagdrempelige ondersteuning nodig heeft in het dagelijks leven, dan is handig en prettig wanneer deze ondersteuning fysiek in de buurt is. Dat opschaling naar hulpverlening en therapie met alles wat er dan bij komt kijken voorkomen kan worden. Oftewel: waarom moeilijk doen als het een stuk makkelijker kan. Het is belangrijk dat deze ondersteuning op maat is voor elk kind dat het nodig heeft. Ouders willen ook weten hoe hun kind binnen korte termijn begeleid kan worden. Daarom proberen we de lijnen met de gemeente, de school waarop het kind zit en de ouders kort te houden. De kunst is om snel te schakelen en samen te overleggen of dit passend en helpend kan zijn voor het kind en dan gewoon te starten.'

Mitsen, maren en verbeterpunten

Er zijn mitsen en maren rond het de ATJ trajecten op de Veenweide. We noemen er hier vier:

- **Het initiatief staat onder druk.** Het laagdrempelig bedoelde initiatief dreigt als het ware bijna aan haar eigen succes 'ten onder te gaan'. De Veenweide heeft een goede reputatie opgebouwd. De gemeente verwijst daarom steeds vaker kinderen door naar de Veenweide. De laatste tijd betreft dit ook vaker kinderen met zwaardere problematiek. Hoe paradoxaal ook, soms ontstaat er nu zelfs een wachtlijst voor de kinderboerderij.
- De vraag is hoe de kinderboerderij haar grenzen kan bewaken, mede ook omdat zij de rol van het jeugdteam niet wil en kan overnemen. De rol- en taakverdeling tussen de Veenweide en de jeugdzorg moet kraakhelder zijn ('schoenmaker blijf bij je leest') en daar ligt tegelijkertijd ook de uitdaging.
- Het is ingewikkeld voor de Veenweide om haar **preventieve resultaat aan te tonen?** Het project is lastig te onderbouwen via een wetenschappelijke onderzoek met controlegroep, mede vanwege haar uniciteit en kleinschaligheid maar ook door de diverse problematieken van de jeugdigen die onderling lastig met elkaar vergelijkbaar zijn. De aanpak van ATJ draait niet om di-

agnoses of om grote problemen oplossen, maar om meedoen, verbonden zijn, vaardigheden versterken, om aandacht geven en gezien worden, kortom: normaliseren en ervoor zorgen dat jongeren beter sociaal functioneren in het dagelijks leven. Hoe overtuig je zorgverzekeraars – die vaak zijn gericht op het oplossen van (concrete me- dische) problemen – van het belang daarvan. Het geldt voor het laten uitvoeren van onderzoek ligt ook niet op de plank.

- Het **samenspel van vraag en aanbod** verloopt soms met horten en stoten. Het goed en snel bij elkaar brengen van vraag en aanbod is soms onderhevig aan on-grijpbare invloeden en factoren. Tijdens bepaalde perioden van het jaar is er sprake van meer plek dan vraag, maar soms is het precies andersom. Dan blijft de toeleiding van jeugdigen ergens steken in de route die genomen moet worden. Als dit gebeurt dan moeten de begeleiders aan het werk om de knelpunten op te sporen en de trajecten vlot te trekken. Immers: de kinderen die de Veenweide goed kunnen gebruiken zijn er meestal wel. Vaak zijn ze er na een paar telefoontjes wel uit waar de schoen wringt. Soms is dat iets heel praktisch, een medewerker bij de gemeente of het jeugdteam die tijdelijk uitvalt of van baan verandert, minder bekend is met ATJ of een probleem in de communicatie.
- **Bezuinigingen bedreigen het voortbestaan:** de boerderij heeft meer geld nodig om alle activiteiten rondom de ATJ en op de kinderboerderij te kunnen bekostigen. Veel gemeenten vrezen de bezuinigingen in het gemeentefonds die in 2026 zouden worden doorgevoerd. Ze moeten de dure jeugdzorg overeind houden, waar inmiddels af hankelijk van de regio 7 tot 11 op de 100 kinderen naar toe worden gestuurd (<https://www.nji.nl/cijfers/jeugdzorg>) en dat kan alleen als initiatieven als Veenweide, maar ook bibliotheken, zwembaden en andere laagdrempelige initiatieven daarvoor de prijs betalen. Jeugdzorg gaat als wettelijke taak blijkbaar boven lek-

ker spelen op de boerderij of een digitale vaardigheidscursus volgen in de bieb.

Op naar een aandachtvolle samenleving

Er is vanuit preventief oogpunt veel voor te zeggen om flink te investeren in laagdrempelige activiteiten – waar kinderen die, om welke reden dan ook niet lekker in hun vel zitten, plezier maken, niet gestigmatiseerd worden, passende aandacht krijgen en al spelenderwijs contact maken onder begeleiding van een vaste volwassene die naast ze staan en er voor ze zijn. Wat echter dreigt is dat steeds meer laagdrempelige preventieve voorzieningen het veld moeten ruimen en plaats moeten maken voor gespecialiseerde jeugdhulp. Maar hoe kunnen problemen voorkomen worden en hoe kan (laagdrempelige) preventie kansrijk zijn als de noodzakelijke voorzieningen daarvoor in de sociale basis of civil society ontbreken?

Het Jeugdteam in Soest krijgt tegenwoordig steeds vaker aanmeldingen voor zorg/begeleiding (zie ook tekstkader 3). De vragen zijn complexer geworden terwijl middelen beperkter zijn geworden. Dit heeft invloed op het ontstaan van wachtlijsten.. Dit probleem is hardnekkig terwijl iedereen in de samenwerking het beste wil voor het kind in kwestie.

Door laagdrempelige initiatieven als de Veenweide kan de wachtlijstproblematiek voor de jeugdzorg mogelijk worden aangepakt. Echter dat betekent, stelt Simone, dat het aantal plekken in de toekomst moet worden uitgebreid want ‘wat we nu kunnen bieden is een druppel op een gloeiende plaat’. Maar wie financiert dit en hoe kan zichtbaar gemaakt worden hoe deze preventieve tussenvoorziening werkt?

Tekstkader 3: Wachtlijsten in de jeugdzorg

Kinderen in de jeugdzorg wachten gemiddeld ruim 10 maanden voordat ze hulp krijgen. Ze wachten op therapie, een diagnose, of een plek om te wonen. Het wachten valt jongeren zwaar, met 44% gaat het

door het wachten slechter. 98% van de hulpverleners ziet de lange wachttijden als een groot probleem.

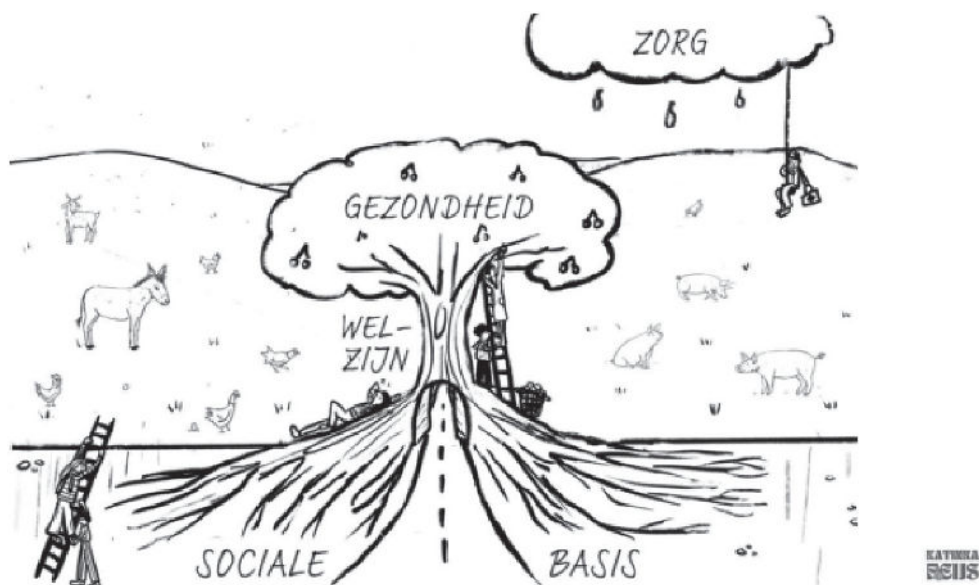
Bron: stichting Het vergeten Kind (<https://www.hetvergetenkind.nl/wat-we-doen/onze-aanpak/klimaat-van-aandacht/>)

Normatieve professionalisering en de ‘therapeutische’ sociale basis

‘Wij zijn bioten en mens zijn is niet makkelijk’, schrijft Harry in het 100ste nummer van Waardenwerk (Kunneman, 2025a). Als iets bovenstaande duidelijk maakt is dat kind zijn in deze tijd ook bepaald niet makkelijk is. De sociale basis in wijken en buurten wordt ook wel een ‘therapeutisch landschap’ (Van Melik & Merri, 2021) genoemd omdat mensen er, als het goed is, kunnen zijn wie ze zijn en kunnen helen van tal van wonden en deuken die zij in het leven hebben opgelopen. De kinderboerderij Veenweide brengt dit perspectief letterlijk en figuurlijk in beeld. In de taal van Kunneman: de kinderen ‘maken contact met de aarde die hen draagt.’ In de taal van Simone: ‘kinderen kunnen er uitdeuken’. Het contact met de dieren, de moestuin die er ook is en de natuur als

zodanig leert hen zichzelf en hun situatie mogelijk beter te begrijpen en zich te verzoenen met de moeilijkheden die ze op hun levenspad tegen komen. Ze kunnen leren hun grenzen aan te geven en woorden (taal) te geven aan hun vragen en behoeften (net als het varken). Ze leren contact te maken met anderen en oefenen met het aanknopen van nieuwe relaties en verbindingen, met echte bioten i.p.v. met hun smartphones. Wie gunt ze dat niet?

Dit beeld van de sociale basis en dat waar de Veenweide in die sociale basis voor staat komt overeen met het beeld dat hieronder staat afgebeeld. De sociale basis is en biedt een bodem waar 1000 bloemen bloeien. Waarin talloze verbindingen tussen mensen, netwerken, plekken & voorzieningen de grond onnavolgbaar vruchtbaar maken, een beetje rommelig misschien en soms wat ambivalent en nooit perfect (Layton & Latham, 2021, Kolner et al, 2024). Onderzoek wijst uit: een sterke sociale basis kan levens redden (Klinenberg, 2020) maar beschermt ook de rechten van ieder mens omdat het de toegang biedt tot de juiste hulpbronnen die mensen in hun leven nodig hebben.

Visual Katinka Feijs

Normatieve professionalisering (Van Ewijk & Kunneman, 2013; Kunneman, 2025b) sluit naadloos aan bij dit beeld. Normatieve professionalisering vraagt om mogen aanmodderen, om kritisch durven zijn, om wederkerigheid en leerzame wrijving en om constructieve dialoog over zaken die op het spel staan. De rechtvaardigheid van de hulpverlening staat in onze samenleving echter al jaren flink onder druk. Volgens Kunneman heeft dit ook te maken met het feit dat wetenschappelijke kennis en technische expertise in het professionele handelen te veel de dienst uitmaken. In veel situaties, stelt Kunneman, zijn namelijk andere hulpbronnen nodig voor goed professioneel handelen, denk aan persoonlijke betrokkenheid, relationele openheid en morele verantwoordelijkheid. Het gaat mis als deze onmisbare factoren als ‘subjectieve’ factoren aan de kant worden

gezet (Kunneman, 2025b, p. 79) en slechts de ‘objectieve’ factoren (lees: een objectieve diagnose en daarbij passend therapeutisch traject in de jeugdzorg) in ogenschouw worden genomen. Er wordt dan iets essentieels over het hoofd gezien.

Het voorkomen van problemen van mensen en mensen beschermen zodat problemen niet onnodig verergeren is bepaald niet meer vanzelfsprekend in de samenleving. Door de dominante blik op kosteneffectiviteit is er geen sprake meer van ‘preventie van problemen’ maar van de ‘preventie van tijdige ondersteuning en passende zorg’. Bij ieder mens in nood, maar vooral als het om kinderen gaat is dat onacceptabel (Kolner, 2025). Vaak zijn er meerdere redenen die ten grondslag liggen dat ondersteuning en zorg niet of te laat geboden wordt. Denk naast gebrek aan financiering ook aan communicatiepro-

Door de dominante blik op kosteneffectiviteit is er geen sprake meer van ‘preventie van problemen’ maar van de ‘preventie van tijdige ondersteuning en passende zorg’.

blemen (eerder genoemd in dit artikel), of problemen die gekoppeld zijn aan de haperende en som onrechtvaardige en ingewikkelde systemen die in deze samenleving zijn gebouwd.

Rechtvaardige Preventie en de welzijnslogica

Het concept *Rechtvaardige Preventie* (Kolner, 2024), helpt op verschillende manieren om normatieve professionalisering (oftewel ‘goed werk’) te koppelen aan het initiatief dat zich binnen de Veenweide ontvouwt. Daar waar kinderen die in een kwetsbare positie verkeren buiten hun eigen schuld om niet tijdig geholpen worden, om welke reden dan ook, en problemen kunnen verergeren staat sociale rechtvaardigheid en sociale gelijkheid onder druk. Kinderen (en hun gezinnen) zouden om geen enkele reden van laagdrempelige,

relatief goedkope en normaliserende hulp verstoken mogen blijven. Tegen alle mores en het gezonde verstand in worden er soms onwijze besluiten genomen die met recht als

“penny-wise, prevention foolish” genoemd kunnen worden (Kolner, 2024, hoofdstuk 13). Het kind wordt dan figuurlijk met het badwater weggegooid.

Het voorbeeld van de Veenweide als laagdrempelige welzijnsvoorziening is exemplarisch voor de zogeheten ‘welzijnslogica’ die in deze samenleving tot op heden nog te weinig gewicht in de schaal legt. Het is immers de gezondheidslogica die in Nederland de laatste decennia dominant is en – gekoppeld aan en stevig ingebed in new public management structuren – de maatstaf is voor effectief werk dat voor financiering in aanmerking komt. In het volgende schema worden de twee logica’s in taal, werkwijze en aanpak naast elkaar gezet.

De paradigma's (met taal, begrippen, werkwijzen)	
Preventie vanuit gezondheid (preventiewetenschap)	Preventie vanuit welzijn (sw theorie, kritische theorie, NP, ethiek)
Gezondheidslogica > > langer en gezonder leven Medisch model	Welzijnslogica > > kwaliteit van (samen)leven, sociale kwaliteit Sociaal model
Oorzaak gevolg denken Zekerheid en controle	Meervoudige causaliteit, sociale complexiteit, sociaal functioneren Leren omgaan met onzekerheid
Gezondheid als doel De gemiddelde mens Focus op individu, afzonderlijke ziekten, gedrag en de omgeving (distantie) BRAVVO thema's: bewegen, roken, voeding, veilig vrijen, ontmoeting, ontspanning)	Welzijn als basis voor gezondheid De mens in een kwetsbare positie Focus op sociale relaties (nabijheid) , op kansen, op gemeenschappen en samenleving Eenzaamheid, mentale problemen, schuldenaankpak, bestaanszekerheid...
Interventionistisch – instrumenteel (mens in beeld in cijfers) Structurele oorzaken uit beeld	Participatorisch – denken vanuit de burger (de mens in beeld in verhalen) Structurele oorzaken als eerste aanpakken
Top down en resultaatgericht Maakbaarheid: voor elk probleem een kenbare oplossing	Bottom up en procesgericht Niet maakbaar onzekere uitkomst, acceptatie van problemen die niet meer weg gaan
Evidence based Kosteneffectiviteit en efficiency	Practice based Waardengedreven, normatief, het gaat om de mens achter het verhaal, pluriform

Verschillende soorten 'bioten' (spelers in het veld), die openlijk zeggen met elkaar een relatie aan te gaan, spreken soms een totaal andere taal, praten langs elkaar heen en hebben andere belangen voor ogen. Ieder vanuit de goede bedoelingen, maar toch, hoe om te gaan met:

- ... een gemeente die sterk bezuinigt op de sociale basis en de pedagogische civil society om de jeugdzorg 'overeind' te houden?
- ... een zorgverzekeraar, die zegt 'eerst een hard bewijs' en dan kunnen we er misschien iets mee maar voorlopig is er geen betaaltitel.
- ... en de zorg die zegt: misschien kunnen wij het sociaal werk wel overnemen. 'Kopjes thee zetten voor mensen: dat kunnen wij ook'. Ze zien het sociaal werk als het zogenaamde 'lekkere hapje' waarmee

het verdringingsproces in werking wordt gezet (= Kunneman taal, zie Kunneman 2025). De concurrentie verdringt als het ware het sociaal werk omdat de zorg dichterbij het vuur (lees: geld) zit.

Ondanks dat beide logica's hun waarde hebben is er wat voor te zeggen om de rechterkolom als het om preventie gaat een steviger profiel te geven, en de waarde ervan te herkennen. Het sociaal model van preventie kan als het ware voor veel kinderen een uitkomst zijn en ook een beweging inluiden van zorg naar welzijn. Het is veelzeggend dat zoveel laagdrempelige initiatieven tegenwoordig niet meer automatisch ontstaan en veel kinderen bereiken. Het zegt iets over de individualistische samenleving die we zijn dat dergelijke initiatieven inmiddels hun natuurlijke bestaansrecht kwijt raken. Hoogste tijd om

de sociale basis te verstevigen (Kolner, 2025). Tel uit de winst: de trajecten zijn een stuk goedkoper en de kinderen zelf hebben een goede tijd en nauwelijks het idee ‘behandeld’ te worden met alle etikettering en stigmatisering van dien. Ook voor ouders is het vaak een pak van hun hart te zien dat de kinderen zichtbaar opknappen nadat ze een paar uur op de boerderij zijn geweest. Ze hebben weer pretlichtjes in de ogen en ook hebben ze hun smartphones uren niet in handen gehad...

Slot

Bij de Hogeschool Utrecht werken de auteurs als onderzoekers en ‘research practioners’ samen om het samenspel tussen actoren rond initiatieven als de kinderboerderij Veenweide te belichten. Door met de verschillende groeperingen op locatie en vanuit het ‘vier venstermodel’ (Binkhorst, at al, 2019) en dus verschillende perspectieven (de burger, de professional, de organisatie en de bestuurder) cruciale kennis over de samenwerking tussen ‘sociaal en gezond’ te verzamelen en door samen het goede gesprek te voeren, dragen de auteurs samen hopelijk bij aan een leefbare en rechtvaardige samenleving voor iedereen (voor alle ‘bioten’ – varkens en modderkruipers inbegrepen).

Carla Kolner is opgeleid als Gezondheidswetenschapper (Universiteit Maastricht) en studeerde 2 jaar aan de Vrije Universiteit van Amsterdam (Cultuur, Organisatie en Management). Sinds 1985 bekleedde ze vele functies binnen de publieke gezondheidszorg, de sportsector en binnen het sociaal domein. De laatste jaren werkte ze o.a., voor het RIVM (corona gedragsunit) en de Erasmus School of Social and Behavioural Sciences in Rotterdam (ZonMw-programma ‘BePrepared’). Op 11 juli 2024 promoveerde ze aan de Universiteit voor Humanistiek op een dissertatie met de titel: Rechtvaardige Preventie. Op het snijvlak van de publieke gezondheid en het sociaal domein. Sinds 1 september 2024 werkt Carla als programma-coördinator Samenspel Sociaal-Gezond bij de Hogeschool Utrecht.

Simone van Dongen, is docent Omgangskunde en Biologie, ze heeft naast in het onderwijs ook in de zorg gewerkt en in de opleiding voor verpleegkundigen. Ze is post HBO certified trainer en nu in welzijnswerk werkzaam als begeleider van de Alternatieve Trajecten Jeugd. Simone werkt graag op kruispunten met vele wegen kiezend voor wat ertoe doet. Ze zoekt altijd de rijke deelgebieden tussen deze velden op en verbindt ze met elkaar.

Noten

1. De schuine woorden verwijzen naar het vocabulaire dat in de Normatieve Professionalisering gebruikelijk is, ze verwijzen naar specifieke publicaties over dit onderwerp van Harry Kunneman (zie het overzicht daarvan via <https://waardenwerk.nl/literatuur/>). Omdat dit artikel is afgeleid van een gesproken column ter ere van het afscheid van Harry Kunneman bij de Universiteit van Humanistiek op 20 juni jl. is ervoor gekozen dit zo te laten staan.
2. Resonantie heeft volgens Rosa vier kenmerken die hij beschrijft als een moment van ‘aanraking’, ‘zelfeffectiviteit’, ‘transformatie’ en ‘onbeschikbaarheid’ (Rosa, 2023). Met dat laatste bedoelt Rosa ook dat resonantie zelf niet (van buitenaf) ‘maakbaar’ of ‘afdwingbaar’ is. Resonantie is voor Rosa een optimale vorm van welzijn, van relationeel verbonden zijn en van ‘in relatie met de wereld staan’ (‘being situated in or being related to the world’, ibid., p. 133; 169). Dit zit bijvoorbeeld in het uitwisselen van een blik of dialoog met een andere persoon en deze blik of ‘stem binnen laten’, gehoor geven of antwoord geven op het appél van een ander (p. 33). Rosa koppelt dit tevens aan identiteitsontwikkeling (p. 133). Uit Kolner (2024, p. 240)

Literatuur

- Baart, A. (2001). *Een theorie van de presentie*. Den Haag: Lemma.
- Baart, A. (2025). *Iemand voor iemand. Handboek presentie*. Amsterdam: Boom.
- Binkhorst, J., Overkamp, E., Sprinkhuizen, A. & Wilken J.P. (2019). *Integraal werken ontrafeld. Een theoretisch perspectief in vier vensters*. Uitgave:

Hogeschool Utrecht

- Ewijk, H. van, & Kunneman, H. (2013). *Praktijken van normatieve professionalisering*. Amsterdam: SWP.
- Klinenberg, E. (2020). *Palaces for the people*. London: Penguin/Vintage.
- Kolner, C. H. (2024). *Rechtvaardige Preventie. Op het snijvlak van de publieke gezondheid en het sociaal domein*. Proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor aan de Universiteit voor Humanistiek te Utrecht. ISBN: 978-94-93391-09-3. <https://research.uvh.nl/nl/publications/rechtvaardige-preventie-op-het-snijvlak-van-de-publieke-gezondhe>
- Kolner, C. Pijpers, K., Enneking, G. Murugesu, L. & Engbersen G. (2024). *De vijf functies van de sociale infrastructuur tijdens een pandemie*. Rotterdam: uitgave Erasmusuniversiteit. <https://www.eur.nl/media/2024-09-rapportage-sociale-infrastructuurdef12091>
- Kolner, C.H. (2025). Het Gif of de Gift. Over *Rechtvaardige Preventie* en de gift van het sociaal werk. Uitgesproken tekst Marie Kamphuislezing in de Openbare Bibliotheek, De Neude Utrecht op 30 oktober 2025. <https://mariekamphuisstichting.nl/wp-content/uploads/2025/11/mks-lezing-2025CH.pdf>
- Kunneman, H. (2013). *Kleine waarden en grote waarden: Normatieve professionalisering als politiek perspectief*. Amsterdam: SWP.
- Kunneman, H. (2025a). Wij Bioten. *Journal of Humanistic studies/Tijdschrift Waardenwerk*, 2025, nr. 100.
- Kunneman, H. (2025b). Opnieuw beginnen. *Journal of Humanistic studies/Tijdschrift Waardenwerk*, 2025, nr. 101.
- Melik, R. van, & Merry, M. S. (2021). Retooling the public library as social infrastructure: A Dutch illustration. *Social & Cultural Geography*, 0(0), 1–20. <https://doi.org/10.1080/14649365.2021.1965195>
- Rosa, H. (2023). *Onbeschikbaarheid*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.
- Van Pelt, M., Sprinkhuizen, A., Verharen, L. & Wel- ing, J. (2025). *Opgelet! Systematisch signaleren in het sociaal werk*. 3de editie. Amsterdam: Boom uitgeverij.